

BJÖRN BERGSTRÖM PSMITH

Det förekommer en del udda figurer i det Wodehouseska persongalleriet. Stanley Featherstonehaugh Utridge tar naturligtvis priset men Rupert (senare Ronald Eustace) Psmith är lika självskrivnen runner-up.

Han gör sin magnifika entré i skolberättelsen *The Lost Lambs* som gick som serie i *The Captain* april-september 1908.

Det börjar med att Mike Jacksons far, missnöjd med sonens studieresultat, har flyttat honom från Wrykyn till Sedleigh, vilket Mike upplever som en ren förvisning. Smärtan dämpas dock något när han vid ankomsten dit träffar en olyckskamrat som tvingats lämna Eton för att hamna här.

A very long, thin youth, with a solemn face and immaculate clothes, was leaning against the mantelpiece. As Mike entered, he fumbled in his top left waistcoat pocket, produced an eyeglass attached to a cord, and fixed it in his right eye.

"My name," he added pensively, "is Smith. What's yours?"

Björn Bergström



"Jackson," said Mike.

"Are you the Bully, the Pride of the School or the Boy who is Led Astray and takes to Drink in Chapter Sixteen?" Lite längre fram undfågnas vi med Psmiths uttolkning av socialismen. *"I am with you, Comrade Jackson. You won't mind my calling you Comrade, will you? I've just become a Socialist. It's a great scheme. You ought to be one. You work for the equal distribution of property, and start by collaring all you can and sitting on it."*

I övrigt förlöper den i samma stil som de andra skolhistorierna med förvecklingar mellan elever och lärare och uppgörelser elever emellan och naturligtvis en hel del cricket.

The Lost Lambs blev 1909 den andra halvan av romanen *Mike*, den första utgjordes av *Jackson Junior* där Psmith inte förekom. Enter Psmith, 1935 och *Mike and Psmith*, 1953 var nytugåvor av *The Lost Lambs*.

(Luft i luckan, 1941, B.Wahlströms, övers G Högelin)

McCrum beskriver Psmith som en

betydligt mer vuxen, sammansatt och originell person än Ukridge. Mer intagande än Ukridge, mer självsäker än Bertie Wooster och emellanåt mer kapabel än Jeeves. Han är den mest vältalige, välklädde och dominerande av alla Wodehouses figurer. Precis som Ukridge är han modellerad efter levande förlaga, i det här fallet Rupert D'Oyly Carte, en skolkamrat till en av Plums kusiner. Han var lång, smal, alltid välklädd och mycket värdig i sitt uppträdande. Han kallade sina skolkamrater "Comrade", han var Psmith.

En månad senare, i oktober 1908 kommer det första avsnittet av *The New Fold* (Psmith in the City, 1910) där han är en av de lägsta tjänstemännen i the New Asiatic Bank, även här tillsammans med sin vän Mike Jackson. Vi får ta del av bankvärldens mysterier som Plum upplevde dem under sin korta tid i the Hong Kong and Shanghai Bank.

Psmith fortsätter kalla alla Comrade och det visar sig att Mr Waller på banken är en hängiven sådan som håller brandtal till massorna på Clapham Common. Även Mr Bickersdyke, nu chef för banken, har ett förflutet som en mycket stridbar socialist, bland annat har han kallat kungafamiljen för blodsugare, vilket fanns väl dokumenterat i ett protokoll från ett möte i the Tulse Hill Parliament, och som Psmith kommit över och nu hotar använda sig av när han "övertalar" ho-

nom att ta tillbaka sitt avskedande av Mike efter att denne för att rädda Mr Waller tagit på sig skulden för att ha löst in en förfalskad check. De säger dock ganska så omgående upp sig efter att Psmiths far erbjudit Mike platsen som förvaltare av det Smithska godset att tillträdas efter avslutade studier vid Cambridge dit också Psmith skall för att läsa juridik. Serien avslutas i mars 1909.

I oktober samma år är han i New York, givetvis i sällskap med Mike. De blir bekanta med Billy Windsor, en ung journalist på *Cosy Moments*, en publikation i stil med *Hemmets Vecko-tidning*, och får genom honom en skrämmande inblick i stadens sociala misär och gangstervärld. Serien löper i *The Captain* till mars 1910 och kommer i bokform 1915, (Psmith, Journalist) och 1922 (Psmith som journalist) på Bonniers, "översatt från engelska."

Detta är det mest samhällskritiska, om inte det enda, av alla PGWs verk, dessutom med en mycket initierad skildring av New Yorks undre värld och kopplingarna mellan denna och stadens politiker. Samtidigt beskriver han i en annan berättelse korrruptionen inom stadens poliskår där man enligt fastställd taxa köpte sin befordran till högre, och mer lukrativa, tjänster. (*A Gentleman of Leisure*. 1910.) (Den okända som han älskade, 1925) "översatt från engelska."

Under en promenad råkar Psmith och Mike Jackson förrira sig in i ett av New Yorks slumkvarter. Så här beskrivs det;

It was indeed a repellent neighbourhood in which they had arrived. The New York slum stands in a class of its own. It is unique. The height of the houses and the narrowness of the streets seem to condense its unpleasantness. All the smells and noises, which are many and varied, are penned up in a sort of canyon, and gain in vehemence from the fact. The masses of dirty clothes hanging from the fire-escapes increase the depression.... He had constructed the room without a window of any sort whatsoever. There was a square opening in the door.. Through this, it was to be presumed, the entire stock of air used by the occupants was supposed to come.

Billy Windsor redogör för vilka lagar som gäller för hyreshus och hur de kan kringgå. Han fortsätter sedan; *"Then there's another thing. You can't get hold of the man who's really responsible, unless you're prepared to spend thousands ferreting out evidence. The land belongs in the first place to some corporation or other. They lease it to a lessee. When there's a fuss, they say they aren't responsible, it's up to the lessee. And he lies so low that you can't find out who he is."*

Psmitth är skakad av vad han sett; *It was not Psmith's habit, when he felt deeply on any subject, to exhibit his*

feelings; and this matter of the tenements had hit him harder than any one who did not know him intimately would have imagined. Och lite längre ner på samma sida; But this tenement business was different. Here he had touched the realities.

Psmitth utser sig själv till Windsors medredaktör på Cosy Moments och skriver i rask takt en serie avslöjande reportage om de vidriga förhållandena i dessa bostäder. Hyreshajen blir naturligtvis irriterad, försöker först köpa tidningens tystnad men när det misslyckas kopplas den undre världen in och det "läggs ut kontrakt" på redaktörerna.

Anbudet hade först gått till New Yorks ledande gangster, Bat Jarvis, som dock tackade nej eftersom han stod i tacksamhetsskuld till tidningen efter att springpojken räddat en av Jarvis tjugotre katter undan några huliganer. Ett annat gäng åtog sig då kontraktet, den första attacken på öppen gata misslyckades då våra hjältar hade boxaren Kid Brady på sin sida. Skottlossning utbröt, Brady fick ena örsnibben bortskjuten och Psmiths fina hatt förstördes. Ledaren för gänget, Jack Repetto blev faktiskt arresterad men släpptes snabbt sedan flera av hans kumpaner falskeligen intygat att han befunnit sig på ett helt annat ställe vid den aktuella tidpunkten. Detta var gängse praxis och inte något som Wodehouse behövde hitta på.

Förebilden till Bat Jarvis var Monk

Eastman som under slutet av 1890-talet och fram till 1904 var den störste gangsterledaren. Precis som Jarvis hade han en djuraffär, inte med tjugotre utan med över hundra katter och flera hundra papegojor. Eastman deltar inte själv i bokens intriger men omnämns i kapitel XVII som ytterligare ett exempel på korruptionen inom rättsväsendet; *"He was arrested dozens of times, but he always got off. Do you know what he said once, when they pulled him for thugging a fellow out in New Jersey?"*

"I fear not, Comrade Windsor. Tell me all."

"He said. 'You're arresting me, huh? Say, you want to look where you're goin'; I cut some ice in this town. I made half the big politicians in New York!' That's what he said."

Till slut hade politikerna dock fått nog av Eastman och lät honom 1904 bli dömd för ett rån till tio år på Sing Sing.

Kampen hårdnar, tidningsbud blir överfallna och svårt misshandlade. Psmith och Windsor beslutar sig därför för att försöka pressa hyresindrivaren att avslöja husägarens identitet. Repettos gäng dyker upp och situationen blir mycket hotfull, springpojken Maloney lyckas smita iväg och begära undsättning av Dude Dawsons gäng som för tillfället befinner sig i krig med Repetto. Vild skottlossning utbryter, våra hjältar undkommer och har även fått fram husägarens identitet

och det visar sig vara en av stadens mer framstående medborgare;

"Stewart Waring is running for City Alderman. He's one of the biggest men in NewYork!"

"He's one of the bosses. He used to be Commissioner of Buildings for the city."

"Commissioner of Buildings? What exactly did that let him in for?"

"It let him in for a lot of graft."

"How was that?"

"Oh, he took it off the contractors. Shut his eyes and held out his hands when they ran up rotten buildings that a strong breeze would have knocked down, and places like that Pleasant Street hole without any ventilation."

Han blev dock tvungen lämna detta lukrativa ämbete sedan en nybyggd music-hall rasat ihop redan den tredje kvällen och dödat hälften av publiken. Låg lågt ett par år men var nu åter i offentligheten som om ingenting hänt. *"Why is he so set on becoming an Alderman," inquired Psmith.*

"There's a lot of graft to being an Alderman," explained Billy.

Ett sista försök att tysta Psmith genom att i bästa gangsterstil *"take him for a ride"* misslyckas och Waring tvingas nu betala fem tusen dollar för upprustning av Pleasant Street plus tre dollar till en ny hatt åt Psmith

Därefter blir det ett uppehåll till 1923 då Leave it to Psmith går som serie i The Saturday Evening Post från februari till mars och i bokform på Herbert

Jenkins förlag 30 november samma år. (Psmith ordnar saken, 1934, Bonniers, övers Vilgot Hammarling).

Mike blev förvaltare på Psmiths fädernegods Corfby Hall, gifte sig med Phyllis, som redan var förlovad med en välbärgad ung man som hette Rollo, ett namn som Plum reserverat för osympatiska figurer. Mr Smith dör och det visar sig att han var skuldsatt upp över öronen. Corfby Hall måste säljas, Mike tvingas lämna sin tjänst och ta plats som lärare i London medan Psmith hänvisas till en onkels välvilja. Problemet med det är att onkeln gjort, och gör sin förmögenhet i fiskbranschen och dessutom kräver att brorsonen börjar från botten i den. Det resulterar i en magnifik avsky för allt vad fisk heter och ett avbrytande av förbindelserna dem emellan, dessvärre avbryts även det ekonomiska understödet.

Han måste därför själv ordna sin försörjning och börjar med att sätta in en annons i Morning Globe ;

LEAVE IT TO PSMITH!

Psmith Will Help You

Psmith Is Ready For Anything

DO YOU WANT

Someone To Manage Your Affairs?

Someone To Handle Your Business?

Somenone To Take The Dog For A Run?

Someone To Assassinate Your Aunt?

PSMITH WILL DO IT

CRIME NOT OBJECTED TO

Whatever Job You Have To Offer

(Provided It Has Nothing To Do With Fish)

LEAVE IT TO PSMITH!

Address Applications To 'R.Psmith, Box 365'

LEAVE IT TO PSMITH!

Genom fönstret på Drönarklubben upptäcker Psmith en ung dam som söker skydd för regnet. Som den damernas riddare han är rusar han till undsättning med ett paraply, att han inte har något eget bekymrar inte, han tar helt enkelt en annan medlems, "*Merely practical Socialism. Other people are content to talk about the Redistribution of Property. I go out and do it.*". Han blir blixtförälskad. Lyckas ta reda på hennes namn, Eve Halliday. Blir av Lord Emsworth misstagen för en poet, Ralston McTodd, som han fått i uppdrag att bjuda på lunch och ta med sig till Blandings Castle. Psmith spelar med när han får höra att Miss Halliday skall komma för att katalogisera bibliotekets samlingar, något som inte gjorts sedan 1885.

Detta är alltså den andra boken i Blandingsagan. Vi återknyter bekantskapen med Beach, alla butlers Butler, men med en del mänskliga svagheter. I den första, (Something Fresh, 1915) (Lord Emsworths misstag, 1931, Hökerbergs, övers E Jonason. Det våras på Blandings, 1978, Bonniers, övers Birgitta Hammar) plågades han både av dåliga fötter och magen. "*When the wind is in the east,*" continued Mr

Beach, letting each syllable escape with apparent reluctance, "I Suffer From My Feet." Längre ner, "I, too," he proceeded, "Suffer From My Stomach. The Lining Of My Stomach is not what I could wish the Lining Of My Stomach to be".

Magen plågar honom fortfarande; *"I do have trouble with the lining of my stomach.".... "It generally starts with a dull shooting pain on the right side of the abdomen from twenty minutes to half an hour after the conclusion of a meal. The symptoms..."*

There was nothing but courteous sympathy in Psmith's gaze as he listened to what sounded like an eye witness's account of the San Fransisco earthquake...

Eller i Hammarlings översättning; *"Det börjar vanligen med en dov, stingande känsla på högra sidan av bålen mellan tjugo minuter och en halvtimme efter måltidens slut. Symtomen..."*

Det fanns ingenting annat än mänskligt medkännande i Psmiths öga, medan han lyssnade till vad man kunde ha tagit för en livfull skildring av jordbävningen i San Fransisco...

Det mesta av handlingen kretsar kring Lady Constances pärlhalsband. Hennes högt älskade men hårt hållne make Joseph Keeble är Phyllis styvfar och vill inget hellre än att hjälpa henne och Mike att köpa en farm. Lady

Constance förbjuder honom göra detta, hon har inte kunnat smälta att Phyllis övergav den av henne utvalde fästmannen och gifte sig med Mike. Eftersom de har ett gemensamt konto kommer Mr Keeble inte åt att ta ut några pengar utan att hon får reda på det. Lord Emsworths yngste son Freddie Threepwood, av alla inklusive honom själv ansedd som klint begåvad å huvudets vägnar, får den geniala idén att låtsas stjäla halsbandet. Mr Keeble skulle då kunna ta ut tjugo tusen pund för att låtsas köpa ett nytt halsband, Phyllis och Mike skulle få sina tre tusen för att köpa farmen, Freddie tusen för att köpa in sig i en bookmakerfirma och han skulle själv få ett eget litet kapital att använda utan ladyns vetskap. I ett anfall av övermod åtar sig Freddie att utföra kuppen men besinnar sig snart. Han råkar få se Psmiths annons och stämmer träff med denne men vågar inte avslöja sin plan.

Både Psmith och Eve Halliday blir ändå indragna i projektet. De får konkurrens av två yrkesförbrytare, poetissan Aileen Peavey, i vissa kretsar känd som Smooth Lizzie, och hennes kumpan Ed Cootes. De har en plan, Ed ska ordna strömavbrott och Aileen utnyttja mörkret för att rycka åt sig halsbandet, slänga ut det på terrassen där Ed ska plocka upp det. Han är som vanligt sen i vändningarna, Eve, som råkade vara på terrassen, plockar upp det och gömmer det i en av blomkruken. Psmith hittar det och gömmer

det i stugan han fått disponera för sitt diktande. Eve och Psmith träffas där, tjuvarna kommer dit och tvingar under pistolhot till sig halsbandet.

Leave it to Psmith publicerades först i Saturday Evening Post från 3 februari till 24 mars 1923 och i den engelska Grand Magazine under juni till december 1923. Slutet på historien, som det stod den 24 mars, uppskattades inte av alla och så här kommenterade författaren själv reaktionerna i ett brev till sin vän Bill Townend den 23 juli 1923;

"I have had a stream of letters cursing the end of 'Leave it to Psmith' and I shall have to rewrite it. But what a sweat it is altering a story that has gone cold!"

Han kommenterade det hela ytterligare i ett nytt brev den 4 november; *"You and a number of other people told me the end was wrong, as I had already suspected myself, but I couldn't muster up energy and ideas enough to alter it. I finally did it, and it has held up the publication of the book and caused much agony of spirit at the Herbert Jenkins office. Still, it is all right now, I think."*

Boken kom ut den 30 november 1923 i England och i USA den 24 mars 1924.

Det sista avsnittet i Grand Magazine med det ursprungliga slutet kom märkligt nog efter den engelska bokutgåvan.

I det ursprungliga slutet delas rovet

så att de professionella tjuvarna Miss Peavey och Mr Cootes får sexton av de tjugo tusen punden, medan de i boken blir helt utan.

"If you can spare the time, I should like to have a small business chat before you leave us."

"Before I begin, I must say that you flatter me when you suggest that I am a fellow professional. Miss Halliday and I were merely amateurs in this enterprise. We were employed to get the necklace by Mr Keeble."

"The necklace did not belong to Comrade Keeble; it belonged to his wife. Comrade K wanted to get possession of it because he and Lady Constance own a joint banking account and he was in need of a certain sum of money, which he desired to obtain without her knowledge."

"Well, Mr Keeble has a stepdaughter...."

"I know her," said Miss Peavey, "and I know all about her"

"He wanted the money for her, Miss Peavey. Three thousand pounds of it, that is. She and her husband can buy a wonderful farm if they get it, and it will let them live in the country again and be happy.. Oh, don't take away that necklace, Miss Peavey! Give it back to us!"

"This is beginning to listen good to

me. If old Keeble wants that necklace so bad he'll be willing to buy it off Ed and me."

"Precisely," said Psmith, "what I was about to suggest. Your ready intelligence is inspiring. I am a child in these matters, but from the stories I have read I understand that there is a gentleman called a fence who deals in stolen goods."

"That's right."

"And he is in the habit of giving the toiler about a quarter of what the goods are worth."

"That's right too."

"Then if Comrade Keeble gives you sixteen thousand pounds for the necklace it seems to me that life will be one grand sweet song for all concerned."

"Sixteen? Where do you get that sixteen stuff? I make it seventeen. You said the kid Phyllis only wanted three thousand."

"I omitted to mention that Comrade Threepwood, an exceptionally promising and deserving young man, was to have had a reward for pinching the thing. Yes, he, too, was in it."

I det mer moraliskt korrekta slutet i boken rasar taket in och Freddie ram- lar ner från övervåningen dit Psmith hade förvisat honom. I den allmänna förvirringen slår Psmith ner Ed Cootes och tar hand om båda pistolerna. Miss Peavey är trots det ovillig lämna ifrån sig halsbandet men när Psmith hotar skjuta Ed i benet rycker denne åt sig det och ger det till Psmith.

Ed och Miss Peavey avtågar, inga tjuvar hamnar i fängelse i Plums värld.

Lord Emsworths sekreterare, den dug- lige Baxter har i sin jakt på tjuvarna blivit utlåst på natten och iförd citron- gul pyjamas försökt påkalla uppmärk- samhet genom att kasta blomkrukor varav en hamnat i Lord Emsworths sängkammare och väckt till och med denne sjusovare, som nu anser det helt bevisat att Baxter är galen och avske- dar honom, han trotsar till och med sin dominanta syster Lady Constance . Då det visar sig att Psmith inte är nå- gon bedragare får han den nu lediga platsen, varpå han kan gifta sig med Eve och för alltid försvinna ur historien.